

Monica Bouman en
de narratieve
benadering van
Nusantara

DELEN IS HELEN

DOOR PETER HUIJS, BTH-THINKPICTURES

Monica Bouman is Nederlands, in Nederland geboren, in Twente opgegroeid en in Nijmegen gepromoveerd op een proefschrift over Dag Hammarskjöld, de legendarische tweede voorzitter van de Verenigde Naties die ook mysticus was. Tegelijk is zij volop Indisch. Nederlands-Indië heeft haar leven bepaald en kleur gegeven. Momenteel is zij als cultuurpsycholoog werkzaam bij het Kennis- en Expertisecentrum van Nusantara. Op vele manieren heeft ze daar in haar rijk gevarieerde leven uitdrukking aan gegeven. Nu zet zij zich voor Nusantara in om deze kleuren ook in anderen te laten schitteren.

Tijdens haar onderzoek (en onderzoek is voor Monica een combinatie van studie en levenservaring opdoen) kwam ze tot bijzondere conclusies. Allereerst dat innerlijke overgave - vanuit een persoonlijke kern die je nooit helemaal kent, maar wel kunt voelen - je voert naar grote dienstbaarheid aan het leven. Hetgeen je gaat beschouwen als een voorrecht en een

hoge plicht. En juist die dienstbaarheid voert tot geestelijke rijpheid, die je dan opnieuw en rijker kunt inzetten.

Denk niet dat zij deze dingen zelf zegt - Monica praat niet over zichzelf. Ze probeert mensen te laten praten. Verhalen te laten vertellen, of juist op te laten schrijven. De puzzelstukjes van het eigen leven op te pakken, opnieuw te bekijken, het met anderen te delen. Heel vaak, en heel plotseling, ontstaat er dan een nieuwe kijk op het verleden, en krijgt de eigen biografie een nieuwe, diepere betekenis.

Creatief, educatief en therapeutisch

'Ja, er leefde al langer een idee bij mij: Oudere mensen, die veel hebben meegemaakt, bij elkaar brengen in een groep, en hen zelf hun

levensverhaal laten schrijven. Want ik zag dat mensen - we hebben het over ouderen tussen de zeventig en tachtig jaar - schrijven leuk vinden. Ze worden er zelfstandig door, creatief. Als je begint te schrijven gaat het geheugen anders werken. De woorden zelf brengen iets teweeg. Het geschrevene voegt iets toe. Ik vroeg me af: wat hebben mensen nodig en hoe kunnen we dat het beste aanpakken?'

'Toen ik in contact kwam met Nusantara en hun cultuurspecifieke aanpak, had Jerry Bochem als maatschappelijk werker al ideeën voor groepswerk voor persoonlijke ontwikkeling in een besloten, veilige omgeving onder goede begeleiding [Zie *Moesson* december 2016 - red.]. Die benadering blijkt een helend effect te hebben. Zo zijn we begonnen met

een pilotgroep “Delen is helen”, ook met maatschappelijk werker Shirley Bochem. Toen we mensen probeerden te werven voor de pilotgroep, waren er veel vragen over de titel, want men begreep die niet. In de eerste kennismaking kwam er al wat helderheid, maar tijdens de cursus werd het helemaal duidelijk. Het delen van gedeeltes van je biografie werkt helend; niet alleen dat de groep een geheel wordt maar ook dat fragmenten die eerst een bepaalde betekenis voor je hadden opeens een andere kleur krijgen. Ze kunnen vanuit een ander gezichtspunt worden gezien. Waarvoor bijvoorbeeld de relatie met een bepaald familielid weer positief benaderd kan worden, omdat blijkt dat die persoon écht veel voor je heeft betekend. En dat je vanuit jezelf opnieuw die relatie kunt leggen, bijvoorbeeld door een brief aan diegene te schrijven en op die manier gebruik te maken van de verbeeldingskracht. Mensen komen bij elkaar, ze leren van elkaar. En dan bouw je weer verder op wat er van de mensen komt. Onze bewoners worden zo weer eigenaar van hun eigen geschiedenis.’

Motto

‘Als je begint te schrijven gaat het geheugen anders werken en de woorden zelf brengen iets teweeg. Het voegt iets toe. Wij vroegen ons af: wat hebben mensen nodig en hoe kunnen we dat het beste aanpakken? We geven opdrachten mee; sommigen werken er thuis aan, anderen doen die tijdens de bijeenkomst. Het schrijven is geen doel, het is een middel. Een opdracht was bijvoorbeeld: Wat is het levensmotto van je moeder, wat is het motto van je vader en wat is je eigen levensmotto? De groep is circa tien keer bij elkaar geweest en zij willen elkaar nu ook niet loslaten. Dan zie je dat er inderdaad een proces op gang is gekomen; dat men echt elkaar kent en ook met elkaar wil delen.’

‘Door zo’n opdracht worden medemensen nadenkend, zoekend, misschien hebben ze er nooit eerder bij stil gestaan. En dan kom je in een groep bij elkaar en deel je dat. Mensen reageren dan op elkaar en juist dat proces van interactie, de uitwisseling is belangrijk. Het vraagt veel vaardigheid van de begeleiding

‘ZIJ CREËREN EEN SFEER DIE VEILIG IS, DAT MOET OOK. WANT DEZE OUDEREN ZIJN VAAK KWETSBAAR, SOMS HEBBEN ZIJ OOK PROBLEMEN, EN SOMS ZIJN ZIJ ZELF OOK WEER MANTELZORGER’

om dat goed in te bedden. Zij creëren een sfeer die veilig is, dat moet ook. Want deze ouderen zijn vaak kwetsbaar, soms hebben zij ook problemen, en soms zijn zij zelf ook weer mantelzorger.’

Ik vraag of er specifieke waarden zijn, die dan vrijkomen? Wat is er helend aan?

Monica: ‘Het wonderlijke is: men voelt zich gesterkt en begrepen, en dingen uit het verleden komen op een andere manier naar boven. Daarmee zijn zij dan blij, ze zeggen: ‘Ik wist niet dat dat zo belangrijk voor mij was.’

Dat kun je niet afdwingen, dat kan alleen in zo’n veilige bedding ontstaan. Want als begeleiders wil je niet dat de mensen depressief weggaan. Je ziet een proces van opengaan.

Bijvoorbeeld bij het thema vriendschap. We hebben het over mensen met een Indische achtergrond, die de moeilijke jaren van de Bersiap en de repatriëring hebben meegemaakt. Veel mensen blijken ‘Hollandse’ vrienden te hebben gekregen, die door de jaren heen veel voor hen gingen betekenen, maar ook andersom: het blijkt dat zij ook veel voor die mensen betekenen. In alles zitten meerdere lagen. Dan stel je bijvoorbeeld een vraag: Hoe zou je beste vriend of vriendin jou beschrijven? Meer ga ik er niet over vertellen, de details blijven in de groep. Maar wat je ziet is dat de mensen opengaan, er is wijsheid en mildheid, leervermogen. Ze zijn meer en meer creatief, kunstzinnig, maar ook kwetsbaar. We benadrukken dat men een beetje mild kan zijn voor zichzelf, niet iedereen kan dat. Het is mijn rol dat ik vertel wat ik waarneem, om het proces te bevorderen, en ook omdat we het willen vastleggen, zodat we het op meerdere plekken kunnen aanbieden. We denken namelijk dat we iets moois hebben gevonden, waaraan behoefte bestaat en wat waardevol is.

Terzijde: hetzelfde zie ik gebeuren in de groepen waar ik met de teksten van Hammarskjöld werk. Het gaat om het begrijpen van tekst en de wereld van de tekst, en er is ook een persoonlijk element. En als je die bij elkaar brengt, dan is er veel meer dan alleen die tekst; dan komt niet alleen de diepte van de tekst naar boven, maar ook de diepte van de lezer.

De kern is een geheim

Monica: ‘De Franse denker Paul Ricoeur zegt dat de narratieve identiteit zich vormt rond een geheim, een kern die een geheim inhoudt. Er is ergens een geheim, dat is die ipse-identiteit, het zelf: wat houdt jou bij elkaar? Is dat wat anderen van jou vinden, is dat je lichaam dat eigenlijk misschien ook af en toe een vreemde voor je is? Wat bepaalt dat? Er zijn een heleboel dingen die wel bij je horen maar die meer een buitenkant vormen dan de kern. Die kern is een geheim, die is nooit echt te pakken, maar die kern is wel bij alle gebeurtenissen aanwezig geweest en die is te horen en te voelen en te zien in de verhalen die we vertellen en aan elkaar doorvertellen.’

Drie culturen in het bloed

‘Nu is het zo jammer in de Indische gemeenschap – bij de Molukse gemeenschap ligt dat toch weer even wat anders, ik vind het altijd moeilijk om beide onder één noemer te plaatsen. We hebben dat koloniale verleden, en daardoor eigenlijk drie culturen: de Indische, de Indonesische en de Nederlandse. De Indische cultuur beschouw ik dan als echt een cultuur en heel oud; een laag die als groep eeuwen met Indonesiërs en Nederlanders heeft samengeleefd. Toch een wat bevoorrechte groep, geen slaven of wat dan ook, maar altijd bemiddelend. Deze Indische mensen waren in Nederlands-Indië nodig om de relatie te leggen; om op de een of andere manier het bestuur en de economie mogelijk te maken.

Het punt is dat de Nederlanders in die tijd de derde groep, de Indonesiërs, zo laag inschatten dat de Indische mensen altijd bij de Nederlanders wilden horen en dat de Indonesische vrouwen of moeders niet mochten bestaan en niet erkend konden worden. De vraag komt

dan op: Hoe loyaal ben je dan ten opzichte van die cultuur? Dat blijft moeilijk; in hoeverre kun je dan zeggen ik heb Indonesisch bloed, ik ben er trots op en heb er zoveel aan te danken? Op de een of andere manier is dat altijd mysterieus. Dat komt heel sterk naar voren in Couperus' roman *De stille kracht*. Aan de ene kant ben je afhankelijk van die oosterse cultuur, maar tegelijkertijd is er ook een enorme angst voor wat die cultuur met jou kan doen, omdat je er een sterke gevoelsmatige band mee hebt. Op een gegeven moment in de jaren twintig van de vorige eeuw, toen er meer geschoolde Indonesiërs kwamen, vormden ze een bedreiging voor de Indo's, omdat Indonesiërs het kantoorwerk kregen dat eerst alleen door Indische-Nederlanders werd vervuld. Nederlanders. Nou ja, hoe ga je dan met elkaar om – misschien dat dat nu ook in Nederland speelt met de instroom van die grotere groepen nieuwe mensen. Hoe zit het dan met mijn positie, lopen wij "Nederlanders" geen gevaar? Het zijn dezelfde vragen, dezelfde angst.'

Repatriëring

'En toen kwam die Bersiaptijd met die enorme haat en dat enorme geweld, dat moet heel traumatisch geweest zijn. Mijn moeder was haar hele leven altijd ontzettend bang, met ik weet niet hoeveel sloten op de deur, vooral die Bersiaptijd heeft een vreselijk trauma achter gelaten. Daarom, toen zij naar Nederland kwam zei ze: "Zo. Dat is afgesloten. Soekarno heeft het verbruid en wij worden Nederlanders."

Ze vertelde dat wel, maar op de een of andere manier was dat geen levende werkelijkheid. En ik denk dat dat in heel wat gezinnen het geval was. Dan worden die verhalen niet meer verteld. Dan stopt die stroom. Dus ik denk, dat het feit dat die narratieve benadering terugkomt, ook in de manier waarop de cultuurspecifieke (verpleeg)huizen gerund worden, en de familie erbij betrokken wordt, allerlei gebruiken weer in ere worden hersteld, verhalen worden verteld, dat men ook echt Indisch mag zijn, dat dat werkelijk betekenis heeft, zeker voor de volgende generaties. En dan denk ik, als dat

voor de Nederlanders geldt die wij zijn, dan geldt dat eigenlijk voor iedereen, voor alle Nederlanders, voor Zeeuwen, voor Twentenaren, iedereen die zich een beetje verweesd voelt. Op een gegeven moment hadden we zoiets van: het verleden doet er niet toe, want we moeten ons op de toekomst richten. Maar je hangt niet in de lucht; door zo te denken hebben we allemaal onze wortels verwaarloosd. En omdat ouderen nu zo kwetsbaar zijn (en iedereen veel ouder wordt) moeten we op een andere manier voor elkaar zorgen. We zijn kwetsbaar aan het begin en kwetsbaar aan het einde, en daartussenin denk je dat je een beetje je gang kunt gaan. Maar die kwetsbaarheid maakt dat we ontdekken hoezeer we elkaar nodig hebben. En ik denk dat dat heel goed is, want dat is toch de essentie van het menszijn. Ik had dat nooit gedacht. En als we dat helder kunnen maken, en naar buiten kunnen brengen, kan de samenleving daar enorm veel baat bij hebben.'

Dit artikel wordt u aangeboden door Stichting Nusantara.

HET BESTE UIT
TWEË WERELDEN

PATRIA

Ceintuurbaan 281
1402 HM Bussum
T (035) 6926111

RUMAH MELATI

Raemdonckstraat 76
1336 AL Almere
T (036) 529 62 97

RUMAH SAYA

Klein Hattem 34
7339 HJ Ugchelen
T (055) 534 00 10

INDISCHE GASTVRIJHEID IS VANZELFSPREKEND

Zoekt u voor uzelf of voor familie een plek waar de verzorgers het leven en behoeften van ouderen echt kennen en begrijpen? Zoekt u een thuis waar het respect, de kwaliteit en het persoonlijke aspect meetellen?

U VINDT DIT IN ONZE WOONZORGEN VERPLEEGHUISCENTRA

Wij leveren professionele intramurale en extramurale zorg vanuit de Indische achtergrond en cultuur. Vanzelfsprekend op basis van persoonlijke invulling en vrijheid om eigen keuzes te maken voor uw dagindeling. Met aandacht en ruimte voor herinneringen en activiteiten aan Nederlands-Indië. En als expertisecentrum zijn onze medische kennis en verpleging helemaal afgestemd op de cultuurspecifieke eigenheid van de

Aziatisch-Indische mens. Bij Nusantara vindt u de gezelligheid en saamhorigheid van de Indische gemeenschap. Spontaniteit en gastvrijheid, 'net als thuis', waar de familiesfeer duidelijk tot uitdrukking komt.

U ruikt, proeft, voelt en hoort het voormalig Nederlands-Indië, die herinneringen van vroeger doen herleven. Dit alles vindt u terug in de activiteiten die wij organiseren, zoals muziek- & dans-, kumpulan- en makan-activiteiten.

BENT U GEÏNTERESSEERD?

Bel ons op telefoonnummer (055) 534 00 10 of stuur een e-mail info@nusantara.nl.

www.nusantara.nl